

France Šušteršič

NJAGLOBLJE JAME V JUGOSLAVIJI V 50-IH LETIH PREJŠNJEGA STOLETJA

Širši okvir dogajanja v Žankani jami leta 1968 je brez poznavanja splošnih okoliščin od WWII dalje težko razumljiv. Kot uvod v nadaljnjem navajam izvlečke treh člankov na tematiko tedanjih najglobljih jam, ki so izšli v Naših jamah oz. v reviji *Acta Carsologica*. Da bi bila organizacijski in tehnični vidik bolj razvidna, je ostala vsebina namenoma odstranjena. Članke navajam v logičnem redu, ne pa po času nastanka.

France Hribar

Najgloblja brezna v Jugoslaviji

(*Naše jame*, 1, 1959, str. 29)

Med najglobljimi brezni na svetu se v slovstvu navajajo tudi štiri brezna v Jugoslaviji, ki vsa presežejo 400 m globine. Od teh sta Jazben na Banjščicah in Habečkov brezen pri Črnem vrhu nad Idrijo v Sloveniji, Zakajna jama pri Rasporju v Čičariji in požiralnik Gotovž pri Klani pa na Hrvaškem. Ta brezna so raziskali italijanski jamarji med obema vojnoma. Jazben je veljal za naše najgloblje brezno, za njim pa so sledili Habečkov brezen, Zakajna jama in Gotovž.

Kakor drugod po svetu se tudi pri nas odpravljajo jamarji kdaj v že znana brezna, da jih ponovno raziščejo. Med zgoraj naštetimi je bil prvi na vrsti Habečkov brezen, ki je veljal ob odkritju l. 1926 z namerjenimi 480 m globine za takrat najbolj globoko znano brezno na svetu. Ponovna raziskava julija 1954 je ugotovila vrsto napak prvotnega načrta predvsem glede globin posameznih notranjih brezen. Po novih meritvah je Habečkov brezen globok le 336 m, torej kar za 144 m manj, kot so navajali prej.

...

Druga velika odprava je šla avgusta 1958 v Jazben. Prvič je bilo to brezno do dna raziskano in izmerjeno l. 1928. Takrat ugotovljena globina je znašala 518 m. Tudi tu so prvi raziskovalci posamezna notranja brezna ocenili preveč globoko. Po novih podatkih je Jazben globok le 365 m, torej kar za tretjino manj.

Ker merita po starih podatkih Zakajna jama 450 m in Gotovž 420 m, se je z našimi izsledki do temelja spremenil vrstni red najglobljih brezen v Jugoslaviji. Dotlej vodilni brezni na Slovenskem sta sedaj na tretjem oziroma na

četrtem mestu, najgloblji znani brezni pa sta oni v Istri. Zelo nas zanima, če bodo morda tudi tam nova merjenja dognala podobne pogreške. Zato z napetostjo pričakujemo izsledkov odprave hrvaških jamarjev v Gotovž, ki bo že letos v maju.

Velike napake starih meritev so razumljive, saj so morale prve odprave pri prodiranju v globoka brezna premagovati hude fizične napore, vrh tega pa so današnja merjenja tudi preciznejša.

...

France Habe, France Hribar, Pavel Štefančič

Habečkov brezen (kat št. 487)

(*Acta Carsologica*, 1, 1955, str. 25–39)

Svet med Trnovskim gozdom na zahodu in Hrušico na jugu, ki sega na severu do strmo odrezanih pobočij doline Idrijce in Zale, je 650 do 750 m visoka, okrog 30 km² obsegajoča trikotna Črnovrška planota nad Idrijo.

...

Med brezni in požiralniki izstopa po pomembnosti in globini Habečkov brezen, ki leži 2,6 km severno od vasi Črni vrh. Da rešijo problem razvodja med Jadranskim in Črnim morjem v tem odseku, so ga raziskali tržaški jamarji. Ocenili so vhod v brezno s koto 640 m, njegovo globino do gladine jezera na dnu pa s 480 m, kar bi pomenilo, da je jezero v nadmorski višini 160 m (Gariboldi, 1927; Picciola, 1927; Prez, 1927, 1928). Ta kota bi dopuščala dve možnosti: odtok vode do 13,2 km oddaljenih izvirov Vipave, ki so 103 m nad morjem, ali pa odtok pod flišno odejo Vipavske doline neposredno v Jadransko morje. Italijanski speleologi pa so se odločili za podzemeljski odtok proti Črnemu morju, in sicer v dolino Kolpe pri Karlovcu ali v Savo pri Zagrebu (Picciola, 1927, 15).

Odprava jamskega združenja Associazione XXX Ottobre v Trstu je 4. aprila 1926 raziskala Habečkov brezen 200 m globoko; 11. in 12. septembra istega leta je raziskala brezno do dna. V najnižjem delu brezna je bil samo en član odprave, Emilio Comici, ki je ta del jame zrisal in opisal po spominu. Globina 480 m je bila ugotovljena le z aneroidom. Tako je bilo brezno razglašeno kot ena najglobljih dotlej

znanih jam na svetu (Le Grotte d'Italia, 1927, 161).

Količine voda, ki jih dajejo izviri v Divjem jezeru in pod Rotejo, so tako velike, da jim bližnje padavinsko področje brez Črnovrške planote (Štefančič, 1955, 110) nikakor ne ustreza, saj spričo tolike globine Habečkovega brezna praktično ne bi imele zaledja.

To je zahtevalo ponovno raziskavo Habečkovega brezna. Delo so vzajemno opravili Uprava hidrometeorološke službe za Slovenijo v Ljubljani, Inštitut za raziskovanje krasi SAZU v Postojni, Društvo za raziskovanje jam Slovenije, Projekt za nizke in vodnje gradnje in tržaško speleološko združenje Gruppo Grotte Carlo Debeljak. Zlasti Tržačani so s svojimi speleološkimi izkušnjami in tudi z jamsko opremo nudili dragoceno pomoč.

...

Dne 25. julija 1954 smo namestili jamske lestvice do globine 130 m. V naslednjih dveh dneh je bilo brezno po 36-urnem neprekinjenem delu raziskano in izmerjeno. Sodelovalo je 20 jamarjev. Ker odprava ni imela jamskih telefonov, so bile postavljene štiri relejne postaje: pred jamo je bilo 8 jamarjev, v globini 42 m jih je bilo troje, v globini 161 m nad drugim breznom troje, v globini 270 m je bil četrti rele z dvema jamarjema, štirje jamarji pa so prodirali do konca.

...

Raziskava Habečkovega brezna in uspelo barvanje v njem sta rešila vprašanje razvodja na Črnovrški planoti. Ta pripada povodju Jadranskega morja, in sicer neposredno porečju Idrijce, ne pa povodju Črnega morja, kakor so leta 1926 trdili tržaški raziskovalci.

France Hribar in Peter Habič

Jazben

(Poročilo Društva za raziskovanje jam »Luka Čeč« v Postojni / Naše jame, 1, 1959, 2, str. 58–64)

Jazben je po drugi svetovni vojni veljal za najgloblje brezno v Jugoslaviji, saj so mu bili že 1. 1928 v tabeli najglobljih brezen na svetu prisodili drugo mesto, takoj za breznom Spluga della Preta nad Verono (520 m), za katerim je zaostajal le za 2 metra. Jazben so takrat raziskali italijanski jamarji, člani sekcije Commissione Grotte della Società Alpina delle Giulie v Trstu. Prvič so brezno obiskali 26. aprila 1925, vendar so takrat prodrli le do globine 89 m, kjer jim je slap zaprl pot. V ponovnem naskoku so dne 29. julija 1928 prodrli 170 m globoko, 26. avgusta pa

dosegli globino 240 m. Ob ponovnem obisku 2. septembra jim je v globini 336 m zmanjkalo lestev; teden dni pozneje so dosegli dno (9. septembra 1928). Breznu so dali ime Abisso di Verco in ga vnesli v svoj kataster pod št. 1404 (E. Boegan, 1928, 153 s.).

Vhod v brezno je bil po italijanskih podatkih v nadmorski višini 600 m, njegova globina pa je znašala 518 m.

...

Društvo za raziskovanje jam »Luka Čeč« v Postojni si je poleti 1958 zadalo nalogo, da to brezno s sodelovanjem Inštituta za raziskovanje krasi, Društva za raziskovanje jam Slovenije in še drugih jamarjskih skupin ponovno preišče in izmeri. Ker bi utegnili ob nenadni nevihti v njem nastopiti voda, je bila organizirana obveščevalna služba, ki sta jo prevzela Hidrometeorološki zavod Slovenije in Radioamaterski krožek v Kopru. Prisotnih je bilo tudi nekaj novinarjev.

Ker je po italijanskih podatkih v globini 90 m ozko grlo, ki ga v hudem deževju zalije voda, je odšla 8. avgusta 4-članska ekipa v jamo na predhodni ogled. Ko je ugotovila, da je bilo grlo kljub temu, da je prejšnji dan deževalo, suho in prehodno, se je določil za začetek raziskovanj 10. avgust.

Ta dan popoldne se je spustila v brezno čelna skupina, ki je namestila lestvice do globine 200 m. Hkrati je začela delovati radijska zveza z Ljubljano in Koprom, od koder smo šestkrat dnevno dobili vremenska poročila, prisotni meteorolog pa je na kraju samem stalno opazoval vreme.

Ves čas odprave je bila v Ljubljani v pripravljenosti reševalna ekipa.

Naslednje jutro se je začel pohod v brezno. Varovanje plezalcev in spuščanje materiala med posameznimi brezni je prevzelo 5 relejnih skupin, delo nad vhodnim breznom pa so vršili jamarji iz Divače, v kolikor niso šli ojačit releje na težjih mestih v jami. Vodja odprave Ivan Michler je bil stalno v telefonski zvezi z ekipami v jami.

Prva se je spustila v brezno čelna skupina treh jamarjev, ki so vzpostavljali telefonsko zvezo in nadaljevali z nameščanjem lestvic. Za njo so šli relejci, nato pa merilna ekipa. Zadnji so se podali v brezno nekateri časopisni poročevalci, od teh sta šla dva prav do dna jame. Prenašanje materiala je bilo težavno in je večkrat zavrlo napredovanje. Dne 12. avgusta ob 5. uri sta dosegli čelna in merilna skupina v globini 278 m vhod v galerijo; tu so namestili zadnji telefonski aparat. Medtem ko je prva skupina prodirala naprej, se je druga lotila merjenja

galerije. Ko se je čelna skupina vračala iz težko prehodnega hodnika, je s površja prišlo telefonsko sporočilo, da se pripravlja nevihta. Zato so dogovorno z vodjo odprave sklenili, da se opusti nadaljnje natančno merjenje. Tako so višinsko razliko galerije izmerili le z aneroidom in preverili italijanski poligon le v grobem.

Čim je hidrolog še obarval potok pred hodnikom, se je začel povratek. To pa je bilo zelo zamudno, ker so bili jamarji zelo izčrpani in nekateri relejci premalo izvežbani.

France Šušteršič

NOVE RAZISKAVE V ŽANKANI JAMI PRI RAŠPORJU

Skrajšan ponatis¹ iz Naše jame, 11, 1970 (1969), str. 57–66

Uvod

Ko so pred dobrimi desetimi leti postojnski kolegi ugotovili, da je Jazben, podobno kot Habečkov brezen, plitvejši od 400 m, se je na čelu lestvice najglobljih jugoslovanskih brezen pojavila Žankana jama (Zakajna jama, Abisso Bertarelli) pri Rašporju (F. Hribar, 1959). Predvojne italijanske meritve govorijo o globini 450 m. Odprava, ki je leta 1924 prva dosegla dno (Italijanski sifon) se je tragično končala. Z vse Italije zbrana ekipa ni bila homogena, pa tudi organizacija ni bila najboljša. Tako je nenadna nevihta presenetila zbrano skupino šestih domačih delavcev in dveh Italijanov tik nad dvestometrskim breznom. Italijana sta se umaknila na naravni most, domačine pa prepustila usodi. Voda je odplavila v prepad Karla in Blaža Božiča, ostali štirje pa so se popolnoma izčrpani le obdržali na polici, dokler ni po šestih urah voda upadla. Med tem je bila v jami konica, ki se je že vračala, ko je prišlo telefonsko obvestilo o poplavi. Vsi so se pravočasno prebili do dvoranice (bivak) in srečno prestali neizgodo. Reševalna ekipa, ki je prispela iz Trsta, jih je pozneje nepoškodovane izvlekla iz jame.

O odpravi je izšlo več člankov v italijanskem časopisju; svetovni rekord, ki so ga dosegli pa je odmeval po vsem svetu. Pozneje so se do Italijanskega sifona spustile še najmanj tri odprave. Vendar pa ni nihče popravil pretirane globine, ki je opazna že pri površnem obisku, brez ponovnega merjenja.

Po priključitvi Istre Jugoslaviji se za to jamo nihče ni posebno zanimal. Še povsod navajano domače ime »Zakajna jama« se je pri preverjanju pri domačinih v Rašporju in okoliških vaseh izkazalo za napačno. Rašporci

Do 19. ure je bil ves material prenesen do globine 173 m. Da bi prišli jamarji zaradi neprestanega dežja čim prej na površje, so pustili začasno ves material na tem mestu. Kljub temu je zadnji jamar prišel iz brezna šele 13. avgusta ob 6. uri. Po krajšem počitku je odšlo osem najbolj izkušenih ljudi ponovno v brezno. Do 20. ure so spravili material do globine 80 m, šele do 23. ure pa na površje. Odprava se je s kamioni vrnila v Postojno 14. avgusta ob 4. uri.

ji pravijo preprosto jama. V Trsteniku jo poznajo kot Rašporsko jamo, ker je pač tik Rašporskih hiš. Pod imenom Žankana jama jo pa poznajo očanci v Račji vasi. Ime je verjetno v zvezi z izrazom »žekno«, saj je v bližini Račje vasi neka jama z imenom Žakno.

Priprave na raziskavo

Za akcijo v Žankano jamo smo se odločili v zgodnjem poletju 1968, ko se je vrnila naša tričlanska odprava s Poljske. Naši člani se tam na mednarodnem jamarskem taboru dobro izkazali, saj so se med drugim spustili v 770 m globoko Jeskinio Snieżno v Tatrach ter bili pri tem najmanj enakovredni domačinom, ki so bili tudi že v breznu Berger. Ker je vse kazalo, da se za našo najglobljo jamo tudi v nadalje nihče ne bo zmenil, se nam je pri tehničnem nivoju v klubu taka odločitev naravnost vsiljevala.

Takoj po odločitvi smo začeli zbirati razpoložljivo literaturo o jami. Predvsem smo si pomagali z brošuro R. Battelinija (1926), kjer smo lahko razbrali vsaj nekaj podrobnosti. Že iz načrta je razvidno, da bi se dala glavna vertikala premagati z vitlom, medtem ko bi prišle za poševni meander v poštev le lestvice. Ogledna ekskurzija sredi poletja leta 1968 je potrdila, da za transport z vitlom ne bo težav. Treba je bilo preizkusiti le še vitel. V ta namen smo raziskali 210 m globoko Lipiško brezno pri Sežani. Rezultati poskusa so bili zelo zadovoljivi, saj se je posrečilo prodreti tudi v stranska brezna, kar so pred vojno večkrat zaman poskušali tržaški jamarji.

Tako smo lahko pričeli pripravljati akcijo. Pri tem smo stalno imeli pred očmi nesrečo pri prvi raziskavi in stremeli, da bi bila jama obdelana v čim krajšem času. Predvideli smo pa zatočišče na Bivaku, če bi bila konica več dni

¹ Bralci, ki jih zanimajo podrobnosti in priloge, naj pogledajo izvirnik.